

TÜRKİYE’DE SİYASİ PARTİLERİN KÜRESEL ÇEVRE SORUNLARINA YAKLAŞIMLARI

Hikmet YAVAŞ*

ÖZET

Çevre sorunları günümüzde tüm ülkelerin gündemlerinde önemli bir yer işgal etmektedir. Dolayısıyla politika belirleyiciler olarak siyasi partilerin çevre sorunlarına yaklaşımları önem arz etmektedir. Çünkü bazı çevre sorunları artık küresel bir özellik göstermektedir. Tüm dünya ölçeğinde zararlı etkilere sahip olan bu tür çevre sorunlarına hiçbir ülkenin duyarsız kalamayacağı açıktır. Parti programlarının seçmen kitleleri üzerindeki etkisi bir yana bırakıldığında konuya “çevre” temelinde yaklaşımları bile önemli bir göstergedir. Küresel çevre sorunları olarak ele alınan “iklim değişikliği”, “küresel ısınma” ve “ozon tabakasında tahribat” kategorilerinde yapılan içerik çözümlerinde siyasi partilerin genellikle konuya yeterince yer vermedikleri dikkati çekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Siyasi partiler, küresel çevre sorunları, küresel ısınma, iklim değişikliği, ozon tabakasında tahribat.

---

*Yrd.Doç.Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Biga İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

THE APPROACHES OF POLITICAL PARTIES IN TURKEY ON GLOBAL ENVIRONMENTAL PROBLEMS

Hikmet YAVAŞ*

ABSTRACT

Environmental problems occupy an important place on the agenda of all countries. Therefore, the approaches of political parties ,the main determiners of policy, on environmental problems play an important role because some environmental problems take place at the global level. it is obvious that no country in the world can not ignore such environmental problems having harmful effects at the global level. Putting up the effects of party programs on voters, the environmental based approaches of parties on the issue are important indicators. In addition, it is clear that political parties do not pay enough attention to the issue in content analyses on “Climate change”, “global warming” and “ozon layer depletion” taken into consideration as global environmental problems.

Key words: *Political parties, global environmental problems, global warming, climate change, ozon layer depletion.*

---

*Asst.Prof., Çanakkale Onsekiz Mart University, Biga Faculty of Economics and Administrative Sciences

GİRİŞ

Yakın geçmişte yaşanan pek çok olay bize çevre sorunlarımızın, yirmibirinci yüzyılın belirleyici kavramlarından birisi olacağı noktasında önemli ipuçları sunmaktadır. Ocak 2010’da ada ülkesi Haiti’de meydana gelen depremde binlerce insan yaşamını yitirmiş, salgın hastalıklar, güvenlik kaygısı gibi pek çok nedenle ülkede yaşanabilirlik tehlikeye girmiştir. Nisan 2010’da bir petrol şirketinin Meksika Körfezi’nde bulunan platformunda meydana gelen patlamadan sonra denize milyonlarca litre petrol karışmış, ekolojik denge neredeyse alt üst olmuştur. Temmuz 2010’da Pakistan’da muson yağmurlarının ardından yaşanan sel felaketi sonucu 20 milyondan fazla kişi doğrudan ya da dolaylı bir şekilde etkilenmiştir. Ekim 2010’da, Macaristan’da faaliyet gösteren bir alüminyum fabrikasında biriktirilen kimyasal zehirli atıkların çevreye yayılması sonucu bir çevre felaketi yaşanmış pek çok ülke olumsuz etkilenmiştir. Kuşkusuz bu örnekleri daha da arttırmak mümkündür. Ancak burada vurgulanması gereken husus, çevre sorunlarımızın artık sınır tanımazlığı¹ ve insanlığın eriştiği son noktada hâlâ “bir tek dünyamız”ın var olduğudur.²

Günümüzde yaşanan çevre sorunlarımızın büyük bir kısmı, yerel niteliklerinin çok ötesinde bölgesel, ulusal ve hatta küresel boyutları olan çok farklı değerlendirmelere konu olmaktadır. Ne şekilde ele alınırsa alınsın konunun kamu, özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarının işbirliğinde ve uluslararası toplumun temel aktörleri arasında bütünsel politikalar üretilmesini gerekli kıldığı açıktır. Nitekim gelişme hakkı, barış hakkı ve insanlığın ortak malvarlığına saygı hakkının yanı sıra, çevre hakkının da üçüncü kuşak, dayanışma hakları içerisinde yer alması, özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrasında genel olarak çevre ilgisinin devletler üstü konumuna işaret etmektedir.³ Dahası ortaya çıkan çevresel sorunları karşısında yaşanan trajediler ve yaşanabilirliğin tehlikeye girmesi, insanlığı bu konuda daha fazla kafa yormaya ve çözümler üretmeye zorlamaktadır.

ÇEVRE VE ÇEVRE SORUNLARI

Dünyamızın nüfusu hızla artmaktadır. 2010 yılı itibariyle dünyamızın nüfusu yaklaşık 6.9 milyar kişidir. 2050 yılı tahminlerinde ise bu rakamın 9 milyarı aşacağı öngörülmektedir.⁴ Kuşkusuz sorun sadece insan sayısının rakamsal bir artışı ile sınırlı değildir. Bu sayının mevcut kaynaklarla olan ilişkisi aslında üzerinde durulması gereken konudur. Nitekim dünyanın pek çok yerinde nüfusun var olan çevresel kaynaklarla sürdürülemez ölçüde arttığı çeşitli araştırmalarla ortaya

¹ Bkz. KAPLAN, Ayşegül, *Küresel Çevre Sorunları ve Politikaları*, Ankara: Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları, 1999, ss.36-38.

² “Bir tek dünyamız var” (only one world) sloganı 5-16 Haziran 1972 tarihleri arasında Stockholm’de toplanan Birleşmiş Milletler İnsan Çevresi Konferansı’nda dile getirilmiştir.

³ KABOĞLU, İbrahim Ö., *Dayanışma Hakları*, Ankara: TODAİE İnsan Hakları Araştırma ve Derleme Merkezi, 1996, ss.10-12.

⁴ Population Reference Bureau, 2010 *World Population Data Sheet*, http://www.prb.org/pdf/10/wpds_eng.pdf (04.01.2011)

konmaktadır.⁵ Dahası ortaya çıkan olumsuzluklar başka sektörlerde de krizlere neden olmakta, domino etkisi nedeniyle bağlantılı krizler haline gelmektedir. Örneğin çevre krizi, kalkınma krizi, enerji krizi gibi krizler aslında birbirinden ayrı krizler değil, birbirini tetikleyen krizler olarak karşımıza çıkmaktadır.⁶

Öz bir ifade ile canlı ve cansız varlıkların etkileşimi⁷ şeklinde tanımlanabilecek olan çevrenin, normal şartlarda dengesel bir özellik gösterdiği ve bu etkileşimin olumsuz bir şekilde kesintiye uğraması durumunda, çevre sorunlarıyla karşı karşıya kalınacağı bir gerçektir. Ancak ne şekilde ele alınırsa alınsın, çevre sorunlarının, kirlenmenin temelinde yatan en büyük neden insan ve onun faaliyetleridir.⁸ Nitekim insanoğlunun doğaya hâkim olma arzusu ve onu sınırsız ve sorumsuz bir şekilde kullanma çabası⁹ sonucu ortaya çıkan çevresel bozulmalar, yaşlı dünyamızın taşıma kapasitesini gittikçe zorlamaktadır.

Diğer taraftan ülkelerin özellikle gelişmişlik ve azgelişmişlik ekseninde çevre sorunlarına yaklaşımlarının da farklı düzeylerde gerçekleştiği görülmektedir. Bir taraftan azgelişmiş ülkelerin yeni yönetim anlayışlarına kapalı geleneksel yönetim yapıları, diğer taraftan ekonomik kaygılarla koruyucu/önleyici tedbirleri içeren bütüncül programlarının olmayışı, genellikle ekonomik kalkınma uğruna çevresel ve toplumsal boyutları göz ardı eden bir görüntü sergilemektedir.¹⁰

Ayrıca insanlığın günümüzde geldiği noktada çağdaş diye nitelendirilen dünyanın teknoloji tarafından biçimlendirildiğini söylemek de mümkündür. Yukarıda da değinildiği gibi ekonomik kaygılar çoğu zaman ağır basmaktadır. Ancak teknolojinin yasaları ile doğanın yasaları arasında önemli farklar bulunmaktadır. Müdahale edilmediği sürece dengesel bir özellik gösteren doğanın karşısında, bu ilkelere yoksun bir teknoloji bulunmaktadır. Hatta içinde bulunduğumuz ve teknoloji tarafından biçimlendirilen dünyamızın üç bunalım ile karşı karşıya kaldığı ifade edilmektedir:¹¹ Birincisi, insan doğasının insanlık dışı teknolojik, örgütsel ve siyasal düzenleri boğucu ve tüketici bularak isyan etmesi; ikincisi, insan yaşamını besleyen canlı çevrenin kısmen çöküş belirtileri göstermesi ve üçüncüsü ise dünyanın yenilenemez kaynaklarına, özellikle fosil yakıt kaynaklarına ulaşma ve kullanmadaki artışın yakın bir gelecekte ciddi darboğazlara ve tam bir tükenişe neden olacağıdır.

Diğer taraftan genel bir literatür taraması yapıldığında üzerinde çalışılan ve birer çevre sorun alanı olarak ortaya çıkan bazı başlıkları herhangi bir öncelik sıralaması gözetmeksizin aşağıdaki şekilde listelemek mümkündür:

⁵ Türkiye Çevre Sorunları Vakfı, *Ortak Geleceğimiz*, (Çeviren, Belkıs Çorakçı), Ankara: Türkiye Çevre Sorunları Vakfı Yayını, 1991, s.34.

⁶ Türkiye Çevre Sorunları Vakfı, *Ortak Geleceğimiz*, ss.26-27.

⁷ KELEŞ, Ruşen ve HAMAMCI, Can, *Çevre Politikası*, Ankara: İmge Kitabevi, 2005, s.32.

⁸ YAVUZ, Fehmi, *Çevre Sorunları*, Ankara: AÜSBF Yayınları, 1975, s.1.

⁹ GÖRMEZ, Kemal, *Çevre Sorunları*, Ankara: Nobel, 2007, s.9.

¹⁰ BARTONE, Carl vd., *Towards Environmental Strategies for Cities: Policy Considerations for Urban Environmental Management in Developing Countries*, Washington D.C.: World Bank, 1994, ss.1-3.

¹¹ SCHUMACHER, E. F., *Küçük Güzeldir*, (Çeviren, Osman Deniztekin), İstanbul: Cep Kitapları, 1995, ss.111-112.

- Su kirliliği
- Hava kirliliği
- Toprak kirliliği
- Gürültü (ses) kirliliği
- Atıklar
- Enerji
- İklim değişikliği
- Küresel ısınma
- Ozon tabakasının incilmesi
- Ormansızlaşma
- Erozyon
- Çölleşme
- Doğal kaynakların tükenmesi
- Biyolojik çeşitlilik
- Hızlı nüfus artışı
- Radyoaktif kirlilik
- Nükleer kazalar
- İçme suyuna erişim ve içme suyu kirliliği
- Kültür ve tabiat varlıkları
- Deniz seviyesindeki artış
- Buzullardaki erime
- Tehdit altında ve nesli tükenmekte olan türler
- Doğal felaketler
- Deniz ve kıyı kirliliği
- Ekosisteme müdahaleler
- Flora ve fauna
- Atık ihracı
- Kitlesel nüfus hareketleri
- Düzensiz/çarpık kentleşme
- Salgın hastalıklar
- Asit yağmurları
- Bilinçsiz tarımsal faaliyetler
- Yoksulluk
- Silahlanma ve savaşlar
- Endüstriyel kazalar
- Vd.

Kuşkusuz yukarıdaki listede yer alan başlıkları daha da artırmak mümkündür. Ancak burada vurgulanması gereken nokta, bu başlıklarda yer alan pek çok konunun sınır tanımayan, dahası küresel bir özellik gösterdiği.

1950’li yıllara kadar kirliliğin sınırlı olduğu ve yerel bir özellik gösterdiği, dolayısıyla yerel imkânlarla üzerinden kalkılabilecek bir sorun olduğu düşünülmekteydi. Nitekim 1952 yılı Aralık ayında Londra’da kirli hava nedeniyle yaklaşık 4000 kişinin ölmesi, çevre sorunlarının niteliğini göstermesi ve konuya ilgi

düzeyini artırması bakımından çarpıcı bir örnek oluşturmaktadır.¹² 1970'li yıllarda artık sorun bölgesel ve küresel olarak ele alınmaya başlanmıştır. Çölleşme, ormansızlaşma, toprak erozyonu, asit yağmuru ve kentlerdeki hava kirliliği gibi konular uluslararası gündemde önemli bir yer işgal eder olmuştur. 1980'li yıllara gelindiğinde ise artık insan faaliyetlerinin dünya çapında bozulmalara neden olduğu görülmüştür.¹³ Şunu da belirtmek gerekir ki aslında küresel çevre sorunları tek tek ortaya çıkan çevre zararlarının bir toplamıdır. Çünkü yerel ya da bölgesel olarak tanımlanan pek çok sorun küresel ölçekte zararlara yol açmaktadır.¹⁴

POLİTİKA BELİRLEYİCİ OLARAK SİYASİ PARTİLER VE ÇEVRE POLİTİKASI

En genel tanımı ile siyasi partiler, bir program etrafında toplanmış, siyasal iktidarı elde etmek ya da paylaşmak amacı güden, devamlı bir örgüte sahip kuruluşlardır.¹⁵ Değişik bir ifade ile siyasi partiler, programlarını uygulamak ve üyelerini iktidara getirmek amacıyla hükümetin kontrolünü sağlamaya çalışan organize insan topluluklarıdır.¹⁶

Modern toplumlarda farklılaşmanın yüksek, isteklerin ise çok ve karmaşık olduğu görülmektedir. Fakat buna karşılık olanaklar kıt ve sınırlı olduğu için gerçekleştirilmesi zorunlu amaçların belirlenmesi, mutlaka bazı tercihlerin yapılmasını zorunlu kılmaktadır. İşte yapılması zorunlu görünen tüm bu tercihler bir program çerçevesinde kamuoyuna iletilmektedir. Ülkenin bazı sorunlarına öncelik tanınması, ekonomik kalkınmada belirli bir modeli benimsemesi, tercihler yapması, toplumsal ya da kültürel alanda belirli sorunlara öncelik tanınması ya da tanınmaması, ülkenin dünya ölçeğinde ilişkilerinin belirli bir çerçeve ve felsefe içinde uyarlanması, ülke olanaklarıyla parti görüşü arasında asgari düzeyde bir uyuma sağlanması, siyasi parti programının ve bu programın uygulanmasının temel öğelerini oluşturmaktadır. Nitekim iktidar partisi/partileri dışında diğer partilerin de programlarında başka alternatif tercihler ortaya koyması ve yeni modeller ileri sürmesi tüm siyasi partilerin program yapma işlevi ile açıklanmaktadır.¹⁷

Siyasi partiler açısından, seçildiklerinde hükümet etme anlamında uyguladıkları programların hedeflerine ulaşmasını olanaklı kılan bir siyasi destekçiler grubu söz konusudur.¹⁸ Ancak bir siyasi partinin, programında belirtilenlerin tersi bazı uygulamalar içerisinde olması da mümkündür. Değişik bir anlatımla, parti programlarında yazılanlar ile iktidara gelindiğinde farklı uygulamalar görülebilmektedir. Dolayısıyla Türkiye özelinde siyasi partilere seçimlerde kullanılan

¹² KELEŞ ve HAMAMCI, ss.25-26.

¹³ Türkiye Çevre Sorunları Vakfı, *Geleceğe Özen*, (Çeviren, Belkıs Çorakçı Dişbudak), Ankara: Türkiye Çevre Sorunları Vakfı Yayını, 1997, ss.48-49.

¹⁴ KAPLAN, s.42.

¹⁵ KAPANİ, Münci, *Politika Bilimine Giriş*, Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1983, s.126.

¹⁶ DAVER, Bülent, *Siyaset Bilimine Giriş*, Ankara: Siyasal Kitabevi, 1993, s.223.

¹⁷ ÇAM, Esat, *Siyaset Bilimine Giriş*, İstanbul: Der Yayınları, 2005, ss.426-427.

¹⁸ BEETHAM, David ve BOYLE, Kevin, *Demokrasinin Temelleri*, (Çeviren, Aslihan Zeynep Kopuzlu), Ankara: Adres Yayınları, 2005, s.9.

oy tercihlerinin programlar gözetilerek mi yoksa duygusal faktörler eşliğinde mi verildiği noktasında önemli soru işaretleri bulunmaktadır. Böyle bir analiz bu çalışmanın kapsamı dışında kalmakla birlikte yine de partilerin belirli bir konuda yaklaşımlarını (bu çalışma kapsamında küresel çevre yaklaşımları) somut bir şekilde belirlemek ancak parti programlarını incelemekle mümkün görünmektedir.

Diğer taraftan çevre/çevre sorunları, sosyal ahlak düzeni/etik değerlerle ilgili nitelendirmelerin yanı sıra politika ile de yakından ilgilidir.¹⁹ Politika, belli bir toplumsal ve ekonomik sorunun çözümü için geleceğe yönelik olarak alınması gereken önlemleri ve benimsenen ilkelerin tümünü anlattığına göre, çevre politikası da bu çerçevede, doğal ve yapay çevrenin korunması ve geliştirilmesi amacıyla hükümetlerce alınan geleceğe dönük önlemleri ifade etmektedir.²⁰ Ancak her ülkenin farklı hedeflere yönelik çevre politikasına sahip olması mümkündür. Yine de böyle olmakla birlikte tüm ülkeler için çevre politikası konusunda üç hedefin olduğu görülmektedir. Bunlardan birincisi, toplumlara sağlıklı bir çevrede yaşama hakkının sağlanması; ikincisi, toplumsal çevre değerlerinin korunması, geliştirilmesi ve üçüncüsü, uygulanan politikanın adalet ilkesi ile uyumlu olmasıdır.²¹

TÜRKİYE’DE SİYASAL PARTİLER VE KÜRESEL ÇEVRE SORUNLARI

Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu araştırmanın temel amacı, Türkiye’deki siyasi partilerin “küresel çevre sorunları” konusunda yaklaşımlarını incelemektir. Böyle bir çalışma ile siyasi partilerin uluslararası gündemi meşgul eden kavramlara ne ölçüde yakın oldukları ya da değişik bir ifade ile dünyanın geleceği ile ilgili kuşku arttığı, yaşanabilirliğin tehdit altında olduğu değerlendirmelerinin yaşandığı günümüzde konuya ilgi düzeyleri ortaya çıkarılmaya çalışılmaktadır. Çünkü günümüzde uluslararası hemen her ortamda kendisinden söz ettiren bu temel konulara siyasi partilerin duyarsız kalamayacağı varsayımından hareket edilmektedir.

Araştırma Yöntemi

Türkiye’de siyasi partilerin, programlarında küresel çevre sorunlarına yaklaşımları konusunu ele alan bu çalışma her şeyden önce nitel bir çalışmadır. Nitel araştırma, gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırmadır.²² Ayrıca, çalışma amacına uygun bir şekilde yöntem olarak içerik çözümlemesi tercih edilmiştir. İçerik çözümlemesini ise bir mesajın içindeki verilerden yinelenebilir ve değerli çıkarımlar

¹⁹ TOPRAK, Zerrin, *Çevre Yönetimi ve Politikası*, İzmir: 2003, s.1.

²⁰ KELEŞ, Ruşen, ‘Çevre ve Siyaset’, *İnsan Çevre Toplum*, (Yayına hazırlayan, Ruşen Keleş), Ankara: İmge Kitabevi, 1997, s.267.

²¹ ERTÜRK, Hasan, *Çevre Bilimleri*, Bursa: Ekin Yayınevi, 2009, s.377.

²² YILDIRIM, Ali ve ŞİMŞEK, Hasan, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Ankara: Seçkin, 2000, s.19.

yapmak²³ şeklinde tanımlamak mümkündür. Dolayısıyla içerik çözümlemesinde inceleme kapsamına alınan materyallerin sistematik bir analizi yapılmakta, yazılan ve söylenenin hazırlanan açıklayıcı yönergeye göre ne kadar sıklıkla söylendiğinin bulunması²⁴ hedeflenmektedir. Çünkü böyle bir yöntemle siyasi partilerin “çevre sorunları karşısında gerekli önlemler alınacaktır” şeklindeki yüzeysel ve gelecek yönelimli olmayan yaklaşımlarının ötesinde, doğrudan ilgili olunan konulara değinip değinmedikleri, konuya yer verildiği durumlarda bunun sıklık düzeyi de incelemeye alınmaktadır.

Araştırma Evreni, Örneklem ve Sınırlılıklar

Araştırmanın evrenini Türkiye’de faaliyet gösteren siyasi partilerin programları oluşturmaktadır. Kuşkusuz tüm parti programlarının değil, 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu’nun 36. maddesi hükmü çerçevesinde “siyasi partilerin seçimlere katılabilmesi için illerin en az yarısında oy verme gününden en az altı ay evvel teşkilat kurmuş ve büyük kongrelerini yapmış olması veya Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde grubu bulunması” şartlarından birisini taşıyan partilerin programlarının sınırlılığı çerçevesinde konuya yaklaşmıştır. Bu yönüyle çalışmanın örneklem kapsamını, 22 Temmuz 2007 tarihinde milletvekili genel seçimine katılan siyasal partiler oluşturmaktadır. Bu partiler aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 1: 22 Temmuz 2007 Milletvekili Genel Seçimlerinde Geçerli Oyların Seçime Katılan Siyasi Partilere Dağılımı ve Bu Dağılımın Oranları

PARTİ ADI	OY	ORAN(%)
Aydınlık Türkiye Partisi (ATP)	100.982	%0,29
Bağımsız Türkiye Partisi (BTP)	182.095	%0,52
Saadet Partisi (SAADET)	820.289	%2,34
İşçi Partisi (İP)	128.148	%0,37
Cumhuriyet Halk Partisi (CHP)	7.317.808	%20,88
Halkın Yükselişi Partisi (HYP)	179.010	%0,51
Özgürlük ve Dayanışma Partisi (ÖDP)	52.055	%0,15
Genç Parti (GENÇPARTİ)	1.064.871	%3,04
Demokrat Parti (DP)	1.898.873	%5,42
Liberal Demokrat Parti (LDP)	35.364	%0,10
Milliyetçi Hareket Partisi (MHP)	5.001.869	%14,27
Adalet Ve Kalkınma Partisi (AK PARTİ)	16.327.291	%46,58
Emek Partisi (EMEP)	26.292	%0,08
Türkiye Komünist Partisi (TKP)	79.258	%0,23
Bağımsızlar	1.835.486	%5,24

Diğer taraftan yine siyasi partilerin çevre konusuna bütüncül yaklaşımları değil, “küresel ölçekteki çevre konuları”na ilgileri araştırma kapsamına alınmıştır. Bu

²³ KRIPPENDORFF, Klaus, *Content Analysis*, Beverly Hills: Sage Publications, 1984, ss.21-25 ve ss.33-34’ten aktaran AZİZ, Aysel, *Araştırma Yöntemleri-Teknikleri ve İletişim*, Ankara: İLAD Yayını, s.108.

²⁴ AZİZ, s.108.

kapsamda yapılan literatür taramasında hemen hemen tüm ülkelerin gündemlerini az ya da çok meşgul eden ve küresel bir nitelik gösteren öncelikli çevre konuları şu şekilde ortaya çıkmaktadır:

- *İklim Değişikliği*: “Karşılaştırılabilir zaman dilimlerinde gözlenen doğal iklim değişikliklerine ek olarak, doğrudan veya dolaylı olarak küresel atmosferin bileşimini bozan insan faaliyetleri sonucunda iklimde oluşan bir değişiklik”²⁵
- *Küresel Isınma*: “Yerkürenin ısısının eski dönemlere oranla giderek artması”²⁶
- *Ozon Tabakasında Tahribat*: Yer yüzeyini güneşin zararlı etkilerinden koruyan “planeter sınır tabakasının üstündeki atmosferik ozon tabakası”nın²⁷ zarar görmesi

Verilerin Toplanması ve Analizi

Tablo 1’den görülebileceği gibi seçimlere 14 siyasi parti ve bağımsızlar katılmıştır. 15-23 Aralık 2010 tarihlerinde web ortamında yapılan araştırmada siyasi partilerin programlarına ulaşılmaya çalışılmıştır. Kuşkusuz günümüz bilişim teknolojilerindeki gelişmelerle paralel olarak partilerin seçmen kitlesine bu ortamda ulaşmaları önemlidir.

Ancak verilerin toplanması sürecinde bağımsız milletvekili adaylarının seçimlerde öne sürdükleri beyanlarına ulaşmak mümkün olmadığından, bağımsızlar inceleme kapsamı dışında bırakılmıştır.

Diğer taraftan, geriye kalan 14 siyasi parti programına internet aracılığıyla org.tr uzantılı resmi web sayfalarından ulaşılmaya çalışılmıştır. Bunlardan Aydınlık Türkiye Partisi kendisini feshederek kapatmış, Genç Parti’nin org.tr uzantılı resmi bir web adresi bulunamamış, Halkın Yükselişi Partisi ile Liberal Demokrat Parti araştırma tarihlerinde site güncellemesi sürecine girmiştir. Dolayısıyla bu dört parti de araştırma kapsamı dışında bırakılmıştır.

Kodlama

Araştırma çerçevesinde içerik çözümlemesinde sayılabilir bir nitelik göstermesi amacıyla “kelime” veya “kelime grupları”nın oluşturduğu çözümleme birimi kullanılmıştır. Aynı zamanda sözler düzeyindeki ve tekrar ediliş sayılarına konu olan çözümleme birimlerinin sonuçları yönüyle hangi kategorilerde ele alınacağı da eş zamanlı biçimde dikkate alınmıştır. Bu yönüyle araştırma kapsamında kullanılan kodlama listesi aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

²⁵ Bkz. Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi.

²⁶ YILMAZ TURGUT, Nükhet, *Çevre Politikası ve Hukuku*, Ankara: İmaj Yayınevi, 2009, s.6.

²⁷ Bkz. Ozon Tabakasının Korunmasına Dair Viyana Sözleşmesi.

Tablo 2: Araştırmada Kullanılan Kod Listesi

KATEGORİLER	KODLAR
İklim değişikliği	İklim değişikliği (iklim değişimi)
Küresel ısınma	Küresel ısınma
Ozon tabakasında tahribat	Ozon tabakası

Araştırma Bulguları

Genel olarak siyasi parti programları incelendiğinde “çevre” konusunun değişik adlar altında ele alındığı görülmektedir (Bkz Tablo 3). Programında “çevre” kelimesine bir başlıkta yer vermeyen iki siyasi parti bulunmaktadır: İP ve ÖDP. Bu partilerden İP “Doğa ile Uyumlu Kalkınma” başlığı altında konuya “Özel çıkarıcılığın derelerimizi, ırmaklarımızı, körfezlerimizi, denizlerimizi ve toprağımızı kirletmesine ve yaşam koşullarını bozmasına izin verilmeyecektir. İnsan ile doğa arasındaki uyum ve dengeler gözetilecektir.” şeklinde değinmekle yetinmiştir. ÖDP ise “Ekolojik Yıkıma Karşı Yeni Bir İnsan Doğa İlişkisi” şeklinde çarpıcı bir başlık altında çevre konusunda yaklaşımını belirtmiştir.

Tablo 3: Siyasi Parti Programlarında “Çevre” Konusunun Yer Aldığı Başlıklar

BTP	Çevre
SAADET	Çevre
İP	Doğa ile Uyumlu Kalkınma
CHP	Çevreye Duyarlılık Çağdaşlıktır Çevre Koruma Politikaları Küresel Isınma
ÖDP	Ekolojik Yıkıma Karşı Yeni Bir İnsan Doğa İlişkisi
DP	Çevresel Sürdürülebilirlik Kent ve Çevre İklim Değişikliği
MHP	Çevre
AKPARTİ	Çevre
EMEP	Eğitim, Spor ve Çevre
TKP	-

Parti programları incelendiğinde küresel çevre sorunları olarak ele alınan “iklim değişikliği” ve “küresel ısınma” konularını iki siyasi partinin programlarına yine “iklim değişikliği” ve “küresel ısınma” başlıkları altında taşıdıkları görülmektedir. Bu partiler CHP ile DP’dir.

TKP’nin programında ise genel olarak çevre konusunun herhangi bir başlık altında yer almadığı görülmektedir.

Tablo 4: Parti Programlarına Göre Kelime Sıklık Listesi

	BTP	SAADET	İP	CHP	ÖDP	DP	MHP	AK PARTİ	EMEP	TKP
İklim değişikliği	-	-	-	4	1	14	-	-	-	-
Küresel ısınma	-	-	-	9	-	-	-	-	-	-
Ozon tabakasında tahribat	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Diğer taraftan Tablo 4’te kod listesinde üç ana kategori (iklim değişikliği, küresel ısınma ve ozon tabakasında tahribat) altında verilen kelime ya da kelime gruplarının siyasi parti programlarında kullanılma sıklıkları gösterilmiştir.

Buna göre, güneşten yayılan zararlı ışınları süzmek ve atmosferdeki sıcaklığı düzenlemek gibi iki temel işlevi olan ozon tabakasında²⁸ meydana gelen bir tahribat konusu hiçbir siyasi parti programında yer bulmamıştır. Uluslararası sözleşmelerle de düzenleme kapsamına alınan böyle bir konunun parti programlarında yer almayışı dikkat çekici bir konudur.

Küresel ısınma konusuna değinen tek parti CHP olmuştur.

İklim değişikliği konusuna ise üç parti değinmiştir. Kullanılma sıklığı sırasına göre bu partiler DP(14), CHP(4) ve ÖDP’dir (1).

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Çevre konusu ve geleceğe yönelik kaygılar günümüzde sıklıkla tartışılmaktadır. Bu tartışmalar genellikle bir yandan “elletmem”, “dokundurtmam” diyenler ile diğer taraftan salt ekonomik kaygılarla “kullanalım” diyenler arasında yoğun bir şekilde yaşanmaktadır. Oysa günümüzde üçüncü bir yol olarak etkin bir çevre politikasının öncelikli olarak “koruma ve kullanma dengesi”ni gözetken ve duyarlılığı öne çıkaran bütüncül bir özellik göstermesi gerekmektedir. Bu nedenle çevresel konulara salt bilgi düzeyinde yaklaşmak yetersizdir. Bu bilgilerin davranışsal olarak uygulanamaması, değişik bir ifade ile çevre bilincinden yoksunluk, aslında insanlığın içinde bulunduğu bilişsel bir çelişki durumunu yansıtmaktadır. Değişik bir

²⁸ Kaplan, s.43.

ifade ile çevre sorunlarının gelecek zaman dilimi için kaygıları barındırmasına karşılık, var olan bilgilere aykırı davranışlar sergilenmesi çelişkili bir duruma işaret etmektedir.

Genel olarak değerlendirildiğinde siyasi partilerin pek çoğunun programında çevre sorunları yaklaşımları cılız bir nitelik göstermektedir. Ancak bu durumun daha önceki dönemlere göre ileri bir düzeyi yansıttığını söylemek de mümkündür. Çünkü önceden programlarında daha ziyade kent, kentleşme gibi konular ile birlikte ya da bunların altında değinilen bir konu iken, günümüzde “çevre” başlığının öne çıktığını görmekteyiz. Ancak yine de klasik çevre kirliliği türlerinin yanı sıra küresel bir çevre duyarlılığı yaklaşımının henüz yeterince programlarda yer almadığı görülmektedir. Bu durumu “küresel bir çevre duyarsızlığı” şeklinde nitelendirmek de mümkündür.

Kuşkusuz hemen hemen tüm partilerin çevre konusuna değişik adlar altında da olsa değinmeleri başlı başına önemli bir göstergedir. Ancak burada sorun, siyasal iktidarı hedeflemiş siyasi partilerin –melidir, -malıdır-, -caktır, -cektir’le biten cümlelerin çok ötesinde amaçlara ve hedeflere varmada uygulanabilir stratejilerin bütüncül bir şekilde ortaya konamamasıdır. Bu anlamda ulusal çevre politikalarının uluslararası çevre politikaları ile entegrasyonunu sağlayacak yaklaşımların gerekliliği dikkat çekmektedir. Çünkü küresel çevre sorunları olarak ifade edilen sorunların etkileri küresel ölçekte gerçekleşmektedir.

KAYNAKÇA

- AZİZ, Aysel, Araştırma Yöntemleri-Teknikleri ve İletişim, Ankara: İLAD Yayını.
- BARTONE, Carl vd., Towards Environmental Strategies for Cities: Policy Considerations for Urban Environmental Management in Developing Countries, Washington D.C.: World Bank.
- BEETHAM, David ve BOYLE, Kevin, Demokrasinin Temelleri, (Çeviren, Aslıhan Zeynep Kopuzlu), Ankara: Adres Yayınları, 2005.
- ÇAM, Esat, Siyaset Bilimine Giriş, İstanbul: Der Yayınları, 2005.
- DAVER, Bülent, Siyaset Bilimine Giriş, Ankara: Siyasal Kitabevi, 1993.
- ERTÜRK, Hasan, Çevre Bilimleri, Bursa: Ekin Yayınevi, 2009.
- GÖRMEZ, Kemal, Çevre Sorunları, Ankara: Nobel, 2007.
- <http://www.akparti.org.tr/> (Adalet ve Kalkınma Partisi)
- <http://www.btp.org.tr/> (Bağımsız Türkiye Partisi)
- <http://www.chp.org.tr/> (Cumhuriyet Halk Partisi)
- <http://www.dp.org.tr/> (Demokrat Parti)
- <http://www.emep.org/> (Emek Partisi)
- <http://www.ip.org.tr/> (İşçi Partisi)
- <http://www.mhp.org.tr/> (Milliyetçi Hareket Partisi)

<http://www.odp.org.tr/> (Özgürlük ve Dayanışma Partisi)

<http://www.saadet.org.tr/> (Saadet Partisi)

<http://www.tkp.org.tr/> (Türkiye Komünist Partisi)

KABOĞLU, İbrahim Ö., *Dayanışma Hakları*, Ankara: TODAİE İnsan Hakları Araştırma ve Derleme Merkezi, 1996.

KAPANİ, Münici, *Politika Bilimine Giriş*, Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1983.

KAPLAN, Ayşegül, *Küresel Çevre Sorunları ve Politikaları*, Ankara: Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları, 1999.

KELEŞ, Ruşen ve HAMAMCI, Can, *Çevre Politikası*, Ankara: İmge Kitabevi, 2005.

KELEŞ, Ruşen, ‘Çevre ve Siyaset’, *İnsan Çevre Toplum*, (Yayına hazırlayan, Ruşen Keleş), Ankara: İmge Kitabevi, 1997.

Population Reference Bureau, 2010 World Population Data Sheet, http://www.prb.org/pdf10/10wpds_eng.pdf (04.01.2011)

SCHUMACHER, E. F., *Küçük Güzeldir*, (Çeviren, Osman Deniztekin), İstanbul: Cep Kitapları, 1995.

TOPRAK, Zerrin, *Çevre Yönetimi ve Politikası*, İzmir: 2003.

Türkiye Çevre Sorunları Vakfı, *Geleceğe Özen*, (Çeviren, Belkıs Çorakçı Dışbudak), Ankara: Türkiye Çevre Sorunları Vakfı Yayını, 1997.

Türkiye Çevre Sorunları Vakfı, *Ortak Geleceğimiz*, (Çeviren, Belkıs Çorakçı), Ankara: Türkiye Çevre Sorunları Vakfı Yayını, 1991.

YAVUZ, Fehmi, *Çevre Sorunları*, Ankara: AÜSBF Yayınları, 1975.

YILDIRIM, Ali ve ŞİMŞEK, Hasan, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Ankara: Seçkin, 2000.

YILMAZ TURGUT, Nükhet, *Çevre Politikası ve Hukuku*, Ankara: İmaj Yayınevi, 2009.

